

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені І.І. МЕЧНИКОВА

Петренко

Оксана Дмитрівна

УДК 811.111'373.2

**ОНОМАСТИКА ДИТЯЧИХ ТВОРІВ
РОАЛДА ДАЛА**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Одеському національному університеті імені І.І.Мечникова, Міністерство освіти і науки України.

- Науковий керівник:** доктор філологічних, професор
Карпенко Юрій Олександрович,
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова,
професор кафедри української мови,
член-кореспондент НАН України
- Офіційні опоненти:** доктор філологічних наук, професор
Бучко Дмитро Григорович,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри українського
та загального мовознавства;
кандидат філологічних наук, доцент
Гнаповська Людмила Вадимівна,
Українська академія банківської справи, м.Суми,
доцент кафедри іноземних мов
- Провідна установа:** Запорізький національний університет,
кафедра теорії і практики перекладу,
Міністерство освіти і науки України, м.Запоріжжя

Захист відбудеться "28" вересня 2006 року о 12.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41. 051. 02 Одеського національного університету імені І.І.Мечникова за адресою: 65058, м.Одеса, Французький бульвар, 24/26, ауд. 165а.

Із дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Одеського національного університету імені І.І.Мечникова за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 24.

Автореферат розіслано "26" серпня 2006 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Матузкова О.П.

Важливим елементом художнього твору є система власних назв, що становить лексичну категорію тексту, яка разом з іншими мовними засобами реалізує авторську концепцію світобачення, сприяє побудові художнього образу. Функціонально власні назви – один із найважливіших компонентів літературного твору.

Робота письменника над поетонімією передбачає добір її складників із реальної онімії або створення нових онімів на основі наявних моделей та переходу апелятивів у розряди онімів. Завдяки власним назвам читач – реципієнт інформації сприймає художній текст через низку асоціацій, які впливають на розуміння твору та його декодування. Тому літературна ономастика є одним з актуальних напрямів ономастичної науки, а також важливою ланкою теорії тексту, риторики, лінгвостилістики.

Сучасні ономастичні й лінгвостилістичні розвідки спираються на ґрунтовні теоретичні засади. Сьогодні поглиблюється загальна теорія оніма, розширюється амплітуда ономастичних досліджень, з'ясовується специфіка перекладу антропонімів, активно розробляється літературна антропонімія. Проте, незважаючи на помітні успіхи, в сучасній ономастиці й досі існують проблемні аспекти, які вимагають подальших ономастичних студій. Так, ономастикон різних літератур та літературних жанрів досліджено нерівномірно, фрагментарно. Це насамперед стосується дитячої літератури, яка досі не була достатньо проаналізована в цілому й у творчості окремих авторів, зокрема видатного англійського письменника Роалда Дала (1916-1990), який уже став класиком англійської літератури. Загальноновизнано, що Р. Дал є найкращим англійським дитячим письменником ХХ століття, але ні характерні мовні особливості творів цього письменника, ні його художній ономастикон не були об'єктом спеціального вивчення, не досліджено й індивідуально-авторську специфіку створення онімії та її стилістичну роль, не з'ясовано склад, семантику і структуру онімичних компонентів творів письменника, що й визначає **актуальність** обраної теми. Крім того, лінгвістична кваліфікація художнього ономастикону Р. Дала як невід'ємного складника його творчості сприятиме поглибленому з'ясуванню авторського ідіостилю та ментальних механізмів онімного моделювання, увиразнюючи актуальність дисертаційної праці.

Зв'язок з науковими програмами, темами. Проблематика дисертації входить до наукової теми кафедри англійської мови для неспеціальних факультетів Чернівецького національного університету імені Ю.Федьковича “Функції та семантика мовних одиниць різних рівнів” (номер державної реєстрації 0199U001872) і наукової теми № 252 кафедри лексикології та стилістики англійської мови Одеського національного університету імені І.І.Мечникова “Варіативність англійської мови та мовлення в когнітологічному аспекті” (номер державної реєстрації 0101V00552). Дослідження ґрунтується на засадах Одеської ономастичної школи, у межах якої активно розробляються проблеми літературної ономастики.

Метою дисертаційного дослідження є комплексний аналіз поетонімосфери всіх дитячих творів Р. Дала, що передбачає лексико-семантичну, функціонально-стилістичну, структурну й власне контекстуальну кваліфікацію художнього ономастикону письменника. Для досягнення поставленої мети розв'язано такі основні **завдання**:

- 1) зафіксовано всі власні назви, вжиті Р. Далом у його творах для дітей;
- 2) з'ясовано зв'язок, характер відношень між онімами та їх денотатами, визначено конотативні семи, що виявляють себе в такому зв'язку;
- 3) розглянуто структуру та етимологічний статус Далових онімів;
- 4) виокремлено ономастичні okazіоналізми, створені письменником і подано їх тлумачення;
- 5) опрацьовано апелятиви і групи апелятивів, що виступають у творах Р. Дала як контекстуальні оніми;
- 6) виявлено інтертекстуальні зв'язки онімів у межах творів Р. Дала і за їх межами та розкрито функції і завдання таких зв'язків;
- 7) описано особливості онімії дитячих творів Р. Дала на тлі функціонування власних назв у його творах для дорослих читачів;
- 8) схарактеризовано функціонування та запропоновано функціональний розподіл власних назв у межах цілого художнього твору та його поетонімосфери;
- 9) конкретизовано зв'язки оніма з текстом з розрізненням ближньої, контактної їх взаємодії та взаємодії дальньої, що пронизує весь художній твір.

Об'єктом дослідження є онімія творів Р. Дала, написаних для дітей.

Предметом дослідження є лексико-семантичні, функціонально-стилістичні та структурні особливості поетонімікону творів Р. Дала для дітей.

Матеріалом дослідження стали 17 творів Р. Дала для дітей, а також два його твори, адресовані дорослому читачеві, що становить близько 4000 сторінок. Проаналізовано 482 оніми та визначено частоту вживаності онімів у творах письменника (9694 слововживання).

Вибір **методів** дослідження зумовлено загальною метою та конкретними завданнями дисертаційної роботи. У дослідженні використано комплексну методику, що передбачає застосування описового метода як провідного і його основних прийомів інвентаризації та систематизації мовного матеріалу, методів компонентного, словотворчого, етимологічного й кількісного аналізу, що уможливають всебічну лінгвістичну й частотну характеристику складників онімного простору творів Р. Дала, а також контекстуально-інтерпретаційний метод, який дає підстави для визначення функціональної специфіки авторської поетонімосфери.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше здійснено комплексний аналіз поетонімосфери дитячих творів Р. Дала. Зокрема докладно визначено численні онімічні okazіоналізми, створені автором з урахуванням їх структури, походження та стилістичного

навантаження. З'ясовано системне співвідношення різних онімів одного твору, що виявляє себе як: 1) онімічна гра, 2) експліцитна чи імпліцитна опозиція, 3) онімічне перенасичення, 4) іменування незвичних персонажів незвичними, оказіональними утвореннями, 5) гармонійне узгодження усіх онімів одного твору у художнє ціле. Схарактеризовано специфічні онімічні зв'язки, встановлювані письменником між різними своїми творами, які фактично створюють єдиний супертвір. Деталізовано характерні процеси конструювання та функціонування онімів у текстовому просторі, що поглиблює відомості про ідіостиль та художню концепцію Р. Дала.

Теоретичне значення дисертації полягає в удосконаленні комплексної (лексико-семантичної, словотвірної-структурної, функціонально-стилістичної) класифікації літературних онімів. Розроблено методикку системного аналізу ономастичних оказіоналізмів та сукупності онімів, що знайде застосування у процесі ономастичного вивчення художніх творів інших авторів, збагачуючи теорію літературної ономастики й торуючи шлях до поглибленого пізнання художньої ролі власних назв. Зроблені узагальнення також прислужаться в подальшому вивченні проблем теорії тексту, лінгвостилістики, риторики тощо. Проведене дослідження увиразнює й лексикографічні перспективи в опрацюванні літературної онімії як своєрідної підсистеми авторського ідіостилю.

Практична цінність одержаних результатів виявляється в тому, що вони можуть бути використані в курсах із лексикології, стилістики та поезики сучасної англійської мови, а також при лінгвістичному аналізі художнього твору й авторського ідіостилю. Отримані результати можуть застосовуватися для написання підручників і навчальних посібників із зазначених курсів, для укладання словників письменників, у створенні спецкурсів з літературної ономастики, у науково-дослідній роботі студентів. Зібраний та систематизований онімний матеріал також становитиме цінне джерело і для літературознавців, істориків, культурологів.

Апробація роботи. Основні теоретичні положення дисертації повідомлено на ІХ Всеукраїнській ономастичній конференції (Кіровоград, 2001р.) та Х Всеукраїнській ономастичній конференції (Тернопіль, 2003р.), а також обговорено на наукових конференціях професорсько-викладацького складу і науково-методичних семінарах Чернівецького національного університету (2001р., 2003р.).

Публікації Результати дисертаційного дослідження викладено в десяти авторських публікаціях, з яких шість надруковано у фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури (236 позицій) та додатків. Загальний обсяг роботи –244 с., а основна частина – 168 с.

Основний зміст дисертації

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, з'ясовано стан вивчення проблеми, визначено мету, завдання, методи, об'єкт, предмет, матеріал дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне значення та практичну цінність роботи.

Перший розділ дисертації **“Сучасний стан вивчення літературної ономастики та ономастика Роалда Дала”** складається з чотирьох підрозділів.

Перший підрозділ *“Розвиток літературної ономастики в Україні та у світі”* присвячено історії становлення літературної ономастики в Україні у світовому контексті. Проаналізовано ґрунтовні праці з англomовної літературної ономастики, які, за журналом *“Onoma”*, у 1983-1993р. поступалися кількісно лише роботам, виконаним на матеріалі російської літератури: відповідно 162 і 199 публікацій. З усіх праць, присвячених онімії англomовної літератури, 10 належать українським ономастам.

У другому підрозділі *“Проблеми методики вивчення літературної ономастики”* розглянуто засадничі принципи аналізу літературної онімії та різні підходи щодо ономастичних досліджень літературних творів, з'ясовано проблему виокремлення функцій поетонімів, щодо яких позицій дослідників не збігаються. Розгляд класифікацій Ч. Косиля, Д. Лампінга, М. Мельник, В. Михайлова, Ю. Карпенка переконливо довів, що поділ функцій літературних онімів на номінативну і стилістичну, залишається базовим. В. Калінкін, наголошуючи на релевантності мовних (номінативних), характеризуючих та власне поетичних функцій вважає, що їх може бути безліч, і пов'язує це з принциповою нескінченністю художнього пошуку.

У третьому підрозділі *“Онiмiчна специфіка творів для дітей і зокрема творів Р. Дала”* схарактеризовано загальну специфіку онімів, зафіксованих у творах для дітей, та проаналізовані різні підходи до “дитячої онімії”. Р. Дал використовує їх усі, тому онімія його дитячих творів цікава, барвиста, нерідко оказіональна і завжди дуже вагома, на противагу його творам для дорослих.

Аналіз онімії роману Р. Дала для дорослих читачів *“My Uncle Oswald”*, здійснений у четвертому підрозділі *“Онiмiя роману Роалда Дала “My Uncle Oswald””*, засвідчив, що ономастичне забезпечення творів Р. Дала для дорослих має інші пріоритети та завдання, ніж онімія дитячої літератури. Зумовлено це психологічними особливостями читача-дитини, особливостями його світобачення. Поетонімосфера дитячого твору має на меті не стільки поінформувати маленького читача, скільки посприяти його саморозвитку, самопізнанню.

Розглянуті у I розділі питання дали змогу визначитися щодо найоптимальніших засад аналізу поетонімів. Беззаперечно, необхідно досліджувати всі оніми художнього тексту, а не лише антропоніми, хоч саме вони є найголовнішими поетонімами літературного твору, оскільки асоціюють читача до художньої реальності, увиразнюючи її. Але вагомість, наприклад, такого рідкісного в

літературі розряду, як зооніми, можна виявити навіть у заголовках творів, пор. “Лис Микита” І.Я. Франка, “Каштанка” А.П. Чехова, “Біле Ікло” Джека Лондона. У поетонімосфері талановитого художнього твору немає зайвих власних назв.

У межах художнього твору створюється власна замкнена онімна система, що містить як власні назви узуальні (а також okazіональні, побудовані автором саме для цього твору), так і власні назви контекстуальні, де останні за межами твору є апелятивами, а безпосередньо у творі стають за волею автора та за умовами контексту онімами.

Загальновідома і загально визнана промовистість власних назв художнього твору виявляє себе дуже різними способами і на всіх мовних ярусах – від фонетичного (особлива милозвучність, звукова незвичність, какофонічність) до синтаксичного (незвичне сполучення складників багатокomпонентного оніма, перегук чи взаємозаперечення суміжно вживаних онімів тощо). Проте в дитячій літературі на перше місце висувається доонімне, етимологічне значення власної назви. Воно часто перебуває на поверхні (рос. **капитан Врунгель**), але може бути й імплікованим, закодованим, як в ономастичних іграх Р. Дала. Тому аналіз літературної онімії не повинен оминати словотвору та етимології власних назв художнього твору.

Найкращим способом аналізу поетонімії видається вивчення всього спектру онімів у контексті художнього цілого. Щоб з’ясувати, як окремий компонент працює на ціле, варто не відокремлювати його від цього цілого. Саме такий підхід уможливить отримання комплексного уявлення про своєрідність, неповторність усієї поетонімосфери твору і дасть змогу усвідомити його онімну винятковість. Дослідження ж окремих складників онімного простору твору виявлятиме характерні ознаки його елементів, лише частково співвідносних з концептуальною стратегією твору.

Онімія художніх творів для дорослих і для дітей, за нашими спостереженнями, має істотні розбіжності. В усіх витворах сучасного письменства за власними назвами завжди зберігається номінативна (ідентифікувальна) функція, бо інакше вони не залишатимуться власними назвами. Це їх органічна властивість. Але в літературному тексті ця функція перестає бути провідною, чільною і зредуковується через замкненість онімичної системи художнього твору. На перше місце, як зазначає Ю. Карпенко, виходить стилістика. При цьому стилістика літературної онімії має не дві, а безліч, безкінечну кількість функцій (В.М. Калінкін), які, проте, досить виразно членуються на дві групи – інформаційну та емоційну. У “дорослому творі” помітно переважає група інформаційних функцій, що в дисертації доведено й обґрунтовано через детальний аналіз поетонімосфери оповідання Р. Дала “William and Mary” та його роману “My Uncle Oswald”. У дитячих же творах організація поетонімосфери насамперед залежить від групи емоційних, експресивних функцій.

Цією функціональною розбіжністю зумовлено й усі інші відмінності ономастичного наповнення художніх творів для дорослих і для дітей. Останні насичені промовистими власними

назвами, різними формами онімічної гри, масовим переходом загальних назв у власні, багатоманітними онімічними жартами – відкритими і прихованими. Загалом же онімічний складник художнього твору для дітей виявляється вагомішим, істотнішим, ніж у творах для дорослих, що ілюструє і творчість Р. Дала.

У другому розділі “**Ономатворчість у дитячих творах Р. Дала 60-70 рр ХХ ст.**” досліджено ономастикон першого періоду творчості Р. Дала, який позначений все глибшим проникненням у світ дитячого сприйняття і дитячої психології. Якнайретельніше розглянуто онімію кожного твору даного періоду, наведено інтертекстові зіставлення та паралелі, подано відповідні узагальнення, здійснено лексико-семантичний та кількісний аналіз онімів у творах письменника.

Дослідження онімії шести казок цього періоду (“James and the Giant Peach”(1961p.); “Charlie and the Chocolate Factory”(1964p.); “Charlie and the Great Glass Elevator”(1972p.); “Fantastic Mr Fox”(1970p.); “The Enormous Crocodile”(1978p.); “The Magic Finger”(1966p.)) та реалістичної повісті “Danny the Champion of the World”(1975p.) засвідчило, що власні назви займають у них вагоме місце і є одним з найулюбленіших Р. Далом виражальних і зображувальних засобів. Загалом поетика цього письменника без власних назв просто немислима, а її особливості у творах цього періоду дуже яскраві й неповторні.

Майже всі оніми Дала є промовистими, такими, що окрім стандартної для власних назв номінативної, дейктичної функції, виконують і функцію характеризуючу, надаючи читачеві певну додаткову, конотативну інформацію, що містить і вказівку на певні прикмети носія, і його оцінку. Лише загальновідомі топоніми та космоніми (**Нью-Йорк, Африка, Індія, Марс, Венера**) не вписуються в цю картину вигадані топоніми (**Loompaland, Minusland**), вигадані космоніми (планета **Vermes**) максимально увиразнюють художню своєрідність Далових творів.

Перехід загальних назв у власні є характерним для ономатворчості Р. Дала, насамперед – для казок письменника, у яких він використовує практично всі розряди онімів, що максимально полегшує дитині сприйняття і розуміння змісту тексту, оскільки однією з особливостей дитячої психології є індивідуалізація довкілля, на рівні мови ілюстрована власними назвами.

Зооніми, утворені через перехід апелятивів в особові імена, займають другу позицію вживаності в творах Р. Дала після антропонімів (див. твори “James and the Giant Peach”; “Fantastic Mr Fox” “ The Enormous Crocodile”) і переважно дублюють відповідну загальну назву тварини, але пишуться з великої літери і часто втрачають артикль (*a grasshopper – the Grasshopper – Grasshopper; a spider – Miss Spider*), що засвідчує динаміку сприйняття суб’єкта номінації – наратора й, відтак, і читача. Із комах і звірів об’єкти номінації перетворюються на персонажів, суб’єктів психічної і соціальної діяльності, увиразнюючи авторську ідею.

Онімічна гра – постійно діючий художній прийом письменника. Зафіксовано каламбурні побудови з використанням омофонічних та паронімічних конструкцій, де останні максимально

насичені певною інформацією про персонаж, сюжетну лінію або містять оригінальні додаткові відомості, поглиблюючи та уяскравлюючи художню тканину твору (напр.: “*But they **cent** quite the wrong **Sentipede**”); “...*the President turned **white** as the **White House**”). Онімичну гру характеризує її реалізація неможливих фоносполук (початкова [kn], [gn]), а також фонетичне узгодження змінних одиниць у тексті казок. Фонетично узгодженими є також парні та потрійні ланцюжки із імен сюжетно споріднених персонажів: *Sponge and Spike; Joe and Josephine; George and Georgina; Boggis, Bunce and Bean; Shuckworth, Shanks and Showler*.**

Далові ономастичні okazionalizmi реалізуються як конструкції з альтеративними компонентами. Для їх створення автор використовує семантично прозорі онімичні конструкції, жонглювання морфемами тощо. Найчастіше okazionalizmi називають неіснуючих тварин (*Whangdoodle, Scrunch, Snozzwanger*), виступають як фантастичні етноніми (*Oompa-Loompa; Vermes Knids; Gnoolies*). У новостворених онімах виявляються різні способи побудови: подвоєння, афіксація та ін., що спричиняє структурну незвичність, винятковість, яка є характерною рисою казковості та фантастичності. В okazionalizmi поетонімотворчості автор застосовує і надзвичайно рідкісні чи не властиві онімам кореневі морфеми, реалізовані найчастіше в одно- чи двоосновних структурах, для яких є характерною наявність внутрішньої форми оніма (насамперед в одноосновних онімах), що може збігатися з характеристикою носія власної назви або передавати відношення автора до названого персонажа.

У своїх онімичних побудовах Р. Дал імплікує певну інформацію, щоб читач сам здогадався її розкодував її. Так, у пісенці Стоноги про Стару Матір Габбард, що стосується популярного фольклорного сюжету, є такий рядок: “*And Old Mother Hubbard Got stuck in the c-*”. В останньому слові названо тільки перший звук, що вимагає читачької активності, фантазії для розуміння авторського прихованого *cupboard*. Подається й наймення прем’єр-міністра Китаю *How-Yu-Bin*, яке виразно перегукується з фонетично тотожною фразою *how you been?* (як справи?): читач повинен це зрозуміти сам. Він же за логікою розповіді і за формою назви може співвіднести етнонім *Gnoolies* (міфічні мешканці Мінусленду) зі словом *noll* “нуль”, а прізвища *Mr Cooper* – віртуальним майбутнім прізвища *Mr Oo*, так само і попередник Купера *Mr Gregg* стає *Mr Egg* (англ. *egg* “яйце”).

Кількісний аналіз використання онімів дає змогу з’ясувати їх роль та місце у творах для дітей даного періоду. Доведено, що основу авторської поетонімосфери становлять антропоніми, які займають перше місце за частотністю в текстах казок та складають 70,9% усіх ономавжитків, оскільки скеровано твори Р. Дала на дітей і задіяні в казках насамперед діти. Такий антропоцентризм спостерігається в казках та повісті, що ілюструють наведені показники: “*Charlie and the Chocolate Factory*” (86,5%); “*The Magic Finger*” (94,3%); “*Charlie and the Great Glass Elevator*” (76,2%); “*Danny the Champion of the World*” (86,2%). Крім антропонімів, письменник майстерно використовує й

інші розряди онімів, серед яких вагома роль належить зоонімам, вживаність яких становить 14,8% від загальної кількості онімів у творах даного періоду.

Власні назви в дитячих творах Р. Дала попри їх своєрідність і неповторність нерідко виступають маркерами інтертекстуальності. Так, у казці “Величезний Крокодил” ім’я слона *Trunky the Elephant* (англ. trunk – “хобот”) перегукується з казкою Р. Кіплінга, у якій крокодил витяг слоненяті його короткий ніс у довгий хобот. А ім’я *Mr Fox* пов’язано з дуже древньою, відомою ще з античних часів і багаторазово описаною історією хитрого Лиса (пор. і з “Лис Микита” І.Я. Франка) тощо.

Третій розділ “**Ономатворчість у дитячих творах Р. Дала 80-х рр. ХХст**” присвячено аналізу ономастикону десяти останніх дитячих творів Р. Дала, насичених неймовірними і цікавими сюжетами, які стають більш цільними і довершеними. Розвиваючи традиції своїх попередніх творів і продовжуючи вдосконалювати майстерність, письменник розширює амплітуду виражальних засобів і прийомів, які увиразнюють нестандартну творчість цього періоду.

Поетонімосфера кожного твору продумана й витончена. Оніми залишилися такими ж промовистими та яскравими, але отримали об’ємніше функціональне навантаження, набули тіснішого зв’язку з текстом, стали залежнішими від наскрізної ідеї цілого твору. Це яскраво ілюструють дві тріади повісті-казки “*Matilda*”: 1) *Miss Honey, Miss Trunchbull* (яка пізніше стала називатися *the Trunchbull*) і *Matilda*; 2) *Magnus, Agatha і Jenny*. Весь сюжет казки обертається навколо цих двох тріад, що іменують лише чотирьох персонажів. Промовистість онімів підтримує і притаманна їм конотативність, яка просякає всі твори Р. Дала і додає до сюжетної лінії казки неймовірності й поліфонічності, привертаючи увагу читача.

У даний період Р. Дал часто використовує паронімічні конструкції (напр.: “*Mr Twit was a twit. He was born a twit*”; “*He went off Baghdad to bag dad and mum and all the little kiddles!*”), віршовані тексти які побудовані на паронімії, омофонії, метонімії та алітерації (напр.: “*And the pisonous sting of a bumblebee, and the juice from the fruit of the ju-jube tree*”). Зафіксовано і створення нових форм та підходів для зацікавлення читача та передачі казковості і фантазійності твору, до яких належить зокрема гра слів, заснована на паліндромних формах, притаманних і онімному корпусу казкових текстів і мові головних героїв персонажів: “*Esio Trot, Esio Trot, Teg reggib, reggb*”; “*My name is Eel, Robert Eel, your new rotsap*”.

Автор урізноманітнює творення оказіональних онімів, які часто є наслідком ономатизації апелювативів, відмічається перехід апелювативів у власні назви (напр.: *Pig, Toad, Snail; Giraffe, Pelican, Monkey; the Tortoise; Swan*).

Характерною ознакою ономатворчості даного періоду є семантична нестандартність поетонімів, у межах якої спостерігається зсув обов’язковості або предметного значення кореневих

морфем, або значеннєвого навантаження суфіксів, що ілюструють наступні приклади казкових Далових антропонімів: *Mr Twit*; *Mr Cranky*; *Miss Trunchbull*; *Mrs Silver* тощо.

Привертає увагу фонетична продуманість і вишуканість антропонімних лексем, яка увиразнює образність персонажів насамперед при трансформації апелювативних оказіоналізмів у власні назви, при відповідному акцентуванні суфіксальних та кореневих морфем за допомогою шиплячих та глухих приголосних, зокрема в іменуваннях велетнів: *Fleshlumpeater*, *Manghugger*, *Bonecruncher*, *Childchewer*, *Meatdrinker*, *Gizzardgulper*, *Maidmasher*, *Bloodbottler*.

Виявлені у творах даного періоду зооніми розподілено на два розряди: 1) апелювати, які трансформувалися у власні назви, та оніми, що вже були задіяні автором у попередніх творах: *Giraffe*, *Pelican*, *Monkey*; *Parrot Chopper*; *Swan*; 2) група зо онімів-оказіоналізмів, вигаданих автором, які набули ознак власних назв і характеризуються оригінальною словотвірною будовою (використання специфічних кореневих морфем і суфіксів), що підкреслює несхожість, екзотичність персонажів: *Whangdoodles*; *Snozzwangers*; *the Terrible Bloodsuckling Toothplucking Stonechuckling Spittler*. Кореневі морфеми цих оказіоналізмів містять різкі, тривожні звукосполучення зі скупченням приголосних і незвичними звучаннями.

Комічності в семантиці власних назвах і в самих творах цього періоду помітно поменшало. Птахи і мавпи виявляються більш людськими, ніж люди – *Twimu* (“ідіоти”), грабіжник *Кобра*. Відповідно і гумор онімів стає досить-таки чорним. З роками гіркота життя відбилася в творах Р. Дала.

Утім, гра слів, весела й винахідлива, все одно сповнює твори письменника і в цей останній період його творчості. Так, у казці “The BFG”, де діють людожери-велетні, зустрічаємо такі довершені каламбури, як *Baghdad* (місто) – *to bag dad* “захопити батька”, *Mrs Sippi and Miss Souri*: річки представлені як жінки, причому наявна й географічна підказка. “Черепаша мова”, тобто прочитання слів справа наліво, з’являється в оповіданні “Esio Trot” (у зворотному порядку ця назва читається *tortoise* “черепаша”), і максимально застосовується у наступному творі “The Vicar of Nibbleswicke”. Парафіянку *Prewt* (старовинне прізвище з сенсом “хоробрий”) пастор називає *Twerp*, тобто “хамка”. На Бога говорить *dog* “собака”: “Good little *god*”- хвалить собачку, проте “*Dog help me!*” говорить подумки. Для письменника зникають будь-які табу в онімічній словесній грі.

Число онімів, задіяних у творах цього періоду, помітно зменшилось, але частотність їх використання значно збільшилася – 272/5232, що ілюструє зростання онімної насиченості Далового художнього простору. Основу авторської поетонімосфери складають антропоніми, які є облігаторними у творах та займають першу позицію за кількісними показниками (4044 вжитки, або 77,3% у творах даного періоду). Домінування антропонімів спостерігаємо в казках та повісті – відповідно “George’s Marvellous Medicine” (89,7%); “The BFG”(94,5%); “Matilda” (90,8%); “The Vicar of Nibbleswicke” (71,1%). Письменник майстерно використовує й інші розряди онімів, серед

яких вагоме місце знову належить зоонімам (31/519 вжитків, або 10% у творах даного періоду), оскільки саме тварини найчастіше виступають головними героями, зокрема в казках “The Giraffe and the Pelly and Me” (61,5%); “Dirty Beasts” (43,1%); “Esio Trot”(35,3%).

Твори Роалда Дала, написані для дітей (це близько двадцяти казок, дитячих повістей та збірників віршів), дуже різні за тематикою, і за сюжетом, – водночас становлять нерозривне художнє ціле, об’єднане неповторним Даловим ідіостилем, специфічною емоційно-експресивною скерованістю його поетонімів, на яких ніби стоїть печатка: “змайстрував Роалд Дал”.

У **висновках** узагальнено результати дослідження. Комплексний аналіз онімії художніх творів, написаних Р. Далом для дітей, дає змогу визначити онімічні особливості як дитячої літератури в цілому, так і ідіостилю видатного англійського письменника-казкаря. До загальних ознак онімії дитячих творів, наявних і в Даловій творчості уналежнюємо наступні:

1. Простота, фонетична, структурна й семантична прозорість власних назв. Дитина – провідний герой твору – іменується, як правило, зменшувальною формою поширених англійських антропонімів.

2. Характерним є перехід загальних назв у власні, що полегшує дитині сприйняття і розуміння змісту твору, оскільки одиничне усвідомлюється легше і швидше, ніж багаточисленне або нечітко окреслене. Зооніми, які в дитячих творах Р. Дала за вживаністю займають друге після антропонімів місце, переважно дублюють відповідну загальну назву тварини, але змінюють графічне і правописне оформлення – пишуться з великої літери і часто втрачають артикль.

3. Інформативна функція, загальновідома дидактична спрямованість дитячої літератури яскраво і своєрідно виявляється у творчості Р. Дала, реалізуючись і через майстерне використання онімів.

4. Чітка і барвиста промовистість онімів, притаманна всій поетонімосфері дитячих творів письменника, має різне скерування, але завжди є виразною і добре простежуваною.

Наведені онімічні прикмети дитячої літератури притаманні всій літературі цього жанру. Проте є й онімічні ознаки, насамперед характерні для ідіостилю Р. Дала, до яких уналежнюємо наступні:

5. Найяскравішою рисою Далової онімії слід вважати його феєричну ономатворчість. Промовистість імен, їх нестандартне обігрування, їх фантазійність й оригінальність, прозорість і зрозумілість притаманна всій поетонімосфері письменника.

6. Онімічна гра наявна майже в усіх дитячих творах Р. Дала і має різноманітні вияви. На фонематичному рівні це насамперед реалізація неможливих, нехарактерних для мовного узусу

фоносполук (початкова [kn]), а також фонетичне узгодження онімних одинць у тексті казок. На *морфемному рівні* мовну гру спостерігаємо по-перше, при створенні семантичних прозорих онімічних okazіоналізмів, а по-друге, при жонгливанні морфемами. На *лексико-семантичному та синтаксичному рівнях* майстерність автора виявляється в значеннєвій варіативності онімної амплітуди, у вишуканому конструюванні паліндромнихі перевертнів з імен, в досконалому обігруванні й застосуванні народної етимології, в оригінальному розширенні дистрибутивних характеристик онімних елементів казок тощо.

7. Вся поетонімосфера Далови казок становить єдність трьох взаємозв'язаних онімних масивів: 1) прості, загальновідомі оніми, зрозумілі будь-якому англomовному читачеві – поширені антропоніми, контекстуальні зооніми та хремотоніми та ін.; 2) імена, що змушують замислитись, викликаючи нові асоціації; 3) досить рідкісні імена-загадки, імена-ребуси.

8. Кількісний аналіз авторського онімного корпусу визначає вагомість і продуктивність певних розрядів, серед яких домінують антропоніми та зооніми. Частотність використання різноманітних онімів та безпосередніх ономавжитків у текстах творів засвідчує рівномірність частотних показників, які коливаються в діапазоні від 3,5% до 5% .

9. Відзначається внутрішня інтертекстуальність, функціональна циклічність, характерна для онімії дитячих творів Р.Дала. Детальний аналіз літературної спадщини письменника дає підстави зробити припущення про наявність наскрізних мотивів, персонажів, імен, що час від часу повторюються у різних за тематикою авторських текстах. Зафіксовано й чимало фактів онімічної інтертекстуальності в широкому контексті англійської літератури та фольклору, що ілюструють зокрема зв'язки з творами Р. Кіплінга, Л. Керролла. Зазначена ж внутрішня інтертекстуальність об'єднує різні дитячі твори Р. Дала, утворюючи єдиний неосяжний художній простір.

10. Р. Дал як дитячий письменник і автор творів для дорослих читачів був рівновеликим. У “дорослих” творах переважає інформаційно-стилістична функція в її багатоманітних різновидах, а в дитячих творах – емоційно-стилістична функція, що насамперед стосується онімних елементів цих творів.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Клічук О.Д. Онімічна специфіка повісті Р.Дала “The BFG” // Записки з ономастики. – Одеса: Астропринт, 2001. – Вип.5. – С.81-91.
2. Клічук О.Д. Онімія дитячого твору: “Чарлі й Шоколадна фабрика” Р.Дала // Наукові записки Кіровоградського держ. пед. ун-ту. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград, 2002. – Вип.35. – С.165-170.
3. Клічук О.Д. Онімічні компоненти роману Роальда Дала “My Uncle Oswald” // Ономастика і апелятиви. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. –Вип.16. – С.88-98.

4. Клічук О.Д. Казкова онімія повісті Роалда Дала “James and the Giant Peach” // Наукові записки Тернопільського держ. пед. ун-ту. – Тернопіль, 2003. – Т.1 (9). Серія: Мовознавство, ч.2. С. 128-134.
5. Клічук О.Д. Повість-казка Р. Дала “Charlie and the Great Glass Elevator”: онімічний компонент // Записки з ономастики. – Одеса: Астропринт, 2003. – Вип.7. – С.73-91.
6. Клічук О.Д. Внесок Р.Дала в історію про хитрого Лиса: ономастичний аналіз // Літературознавчі студії. Зб.наук.праць. - К.:Вид. Дім Дмитра Бураго, 2004. - Вип.7. - С.138-145.
7. Петренко О.Д. Аналіз онімного простору казки Р.Дала “The Magic Finger” // Мова та Історія. – К, 2005. – Вип.81 – С. 21-26.
8. Петренко О.Д. Особливості онімії казки Р.Дала “The Enormous Crocodile” // Мова та Історія. – К, 2005. – Вип.82 – С. 58-64.
9. Петренко О.Д. Повість-казка Р.Дала “The Twits”: ономастичний компонент // Мова та Історія. – К, 2005. – Вип.83 – С.100-106.
10. Петренко О.Д. Онімний простір збірника віршів Р.Дала “Dirty Beasts” // Записки з ономастики. – Одеса: Астропринт, 2005. – Вип.9 – С. 117-124.

АНОТАЦІЯ

Петренко О.Д. Ономастика дитячих творів Роалда Дала. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Одеса, 2006.

У дисертації вперше досліджено ономастику дитячих творів Роалда Дала. У роботі з'ясовано основні функції, специфіку вживання онімів у згаданих творах, розглянуто структуру та етимологічний статус Далових онімів, виявлено інтертекстуальні перетини у межах його творів і за їх межами, проаналізовано особливості онімії дитячих творів Р. Дала та його ономасторчність у порівнянні з поетонімосферою його творів для дорослих, чітко окреслено взаємозв'язок власних назв та їх функцій з ідіостилем автора. Розглянуто поетоніми та онімні оказіоналізми в творах Р. Дала. Проведені дослідження розширюють та уточнюють шляхи й прийоми вивчення художньої онімії, зокрема поетонімії творів для дітей

Ключові слова: Роалд Дал, ідіостиль, власні назви, онімні оказіоналізми, ономасторчність, поетоніми, поетонімія дитячих творів.

АННОТАЦИЯ

Петренко О.Д. Ономастика детских произведений Роалда Дала. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова, Одесса, 2006.

В диссертации рассматривается ономастика детских произведений Роалда Дала, известного английского писателя, классика английской литературы XX века. Актуальность и научная новизна диссертации определяется тем, что впервые комплексно исследованы собственные имена в детских произведениях Роалда Дала, выработана методика подобных исследований. Детальное описание произведений автора, а также анализ онимов, в том числе онимных окказионализмов, позволили изучить специфику авторского идиостиля. Диссертационная работа состоит из введения, трёх глав, заключения, списка использованной литературы, дополнений.

Первая глава представляет обзор теоретических исследований по данной проблеме, анализ концептуальных проблем литературной ономастики. Изучены функции собственных имен, а также существующие их классификация и особенности в художественном произведении.

Во второй главе рассматривается ономастическое творчество в детских произведениях Р. Дала 60-70-х гг. Предложена классификация онимов как компонентов идиостиля писателя. Методом детального описания всех онимов каждого детского произведения автора исследован онимный корпус авторских текстов, рассмотрены их функции, этимология, связи, фонетические, лексико-семантические и другие лингвистические особенности. Проанализированы авторские окказионализмы и их значение в произведениях.

В третьей главе детально изучен идиостиль Р. Дала, онимия детских произведений 80-х гг. Раскрыта специфика онимии произведений этого периода, определены механизмы и закономерности конструирования онимных окказионализмов автора, их связь с текстом, изменения, влияние на идиостиль писателя. Рассмотрена внутренняя интертекстуальность произведений и её связь с онимами – как повторяемыми, так и неповторяемыми.

В заключении определены и выделены особенности использования собственных имен в произведениях Роалда Дала, детализирована специфика онимов, которые характеризуют идиостиль автора. Исследованы функции собственных имен в произведениях, а именно эмоционально-стилистическая и информационно-стилистическая и их соотношение. Поэтонимия детских произведений Р. Дала учитывает психологию и мировосприятие ребенка, что способствует популярности и актуальности произведений этого автора.

Ключевые слова: Роалд Дал, идиостиль, имена собственные, онома творчество, онимные окказионализмы, поэтонимы, поэтонимия детских произведений.

SUMMARY

Petrenko O.D. The onomastics of Roald Dahl's prose for children. – Manuscript.

Thesis for the degree of the Candidate of Sciences in Philology. Speciality 10.02.04 – Germanic languages. – Odesa Il'a Mechnikov National University, Odesa, 2006.

The thesis deals with the classification and functional analysis of onomastics of famous English writer Roald Dahl. The research is focused on the main functions, peculiarities and use of proper nouns in the prose for children. It analyzes the structure and ethymological status of Dahl's onyms, intertextual ties between Dahl's onomastic creative work and poetonymy of stories for children. The research reveals the correlation between proper names functioning and author idiostyle.

The poetonyms and onomastic occasional words in R. Dahl's prose are described as well as the ways and methods of studying poetonymy of this author particularly and the prose for children in general.

Key words: Proper names, onomastic creative work, poetonyms, onomastic occasional words, idiostyle, poetonymy of children's stories, Roald Dahl.

